

mentymiä maan keskeisissä poliittisissa aikakauslehdissä puolensadan em. aikana julkaistun artikkelin valossa (artikkelien valinnassa tekijän apuna oli neuvostoliittolainen asiantuntijaryhmä); tämä luku on tutkielman pisin, liki 50 sivua.

Lopuksi ovat empiriaesimerkit: sisällön erittely kolmesta Moskovassa ilmestyvästä keskuslehdestä ja kolmesta pienemmästä aluelehdestä käyttäen otoksena koomaviikkoa tammi-maaliskuulta 1988; lisäksi yhdestä keskuslehdestä ja yhdestä aluelehdestä tutkittiin vastava otos vuodelta 1978 (käytännön tutkimusapuna olivat Moskovan yliopiston journalistiikan opiskelijat professorinsa johdolla). Kaikkiaan 1103 havaintoa käsittäneen sisällön erittelyn keskeisenä luokituksena oli juttujen kriittisyys; sen perusteella eri lehtiä ja ajankohtia voidaan verrata toisiinsa. Lisäksi tutkittiin samojen lehtien pääkirjoitukset tammikuun 1988 ensimmäiseltä viikolta; otosviikolle osuneet 17 pääkirjoitusta arvioitiin tarkasti tekijän ja kahdeksan neuvostoliittolaisen tiedotusalan asiantuntijan raadissa sen perusteella, "miten ne toteutuvat raadin käsitystä glasnostista" (s. 194). Sisällön erittelyjen tulokset on raportoitu liitetaulukoiissa ja puolen-toistakymmenen sivun pituisena tekstinä – liiankin tiiviisti niin että erityisesti menetelmälliset yksityiskohdat jäävät epäselviksi. Koko sisällön erittelyn ote jää perinteisen karkeaksi, joskin pääkirjoitusanalyyseissa on havaittavissa myös modernimpaa lähilukua.

Nämä kolme lukua valaisevat perusteellisesti Neuvostoliiton nykyistä julkisuuspolitiikkaa sen virallis-ideologisista asettamuksista aina lehtien palstoilla ilmenevään journalismiin saakka. Kuvauksen pätevyys ei herätä epäilyksiä; sitä leimaa asiantuntemus. Toisaalta kysymyksessä on nimenomaan kuvaus, joka ei johda olennaisesti syvällisempään tai analyttisempään tarkasteluun. Edes lopussa oleva yhteenveto (s. 204-217) ei tätä kritiikkiä poista, vaikka tekijä siinä palaa kriisikehitysmalliinsa ja luettelee joukon yleisiä johtopäätöksiä. Kysymyksessä ovat sittenkin enemmän 'pintakuvausten' piirteet ja niiden synnyttämät eräänlaiset yhteiskuntapolitiikan visiot kuin yhteiskuntatieteellisesti systemaattinen tarkastelu. Sinänsä tekijä osoittaa kiitettävää kykyä intuitiiviseen ja herätteelliseen tarkasteluun, mutta sen kantokyky on vajavainen kun teoreettinen pohja ja muu tutkimuskirjallisuus jäävät hämärään.

Paasilinnan työn puutteena onkin ennen muuta aiheen teoreettisen haltuunoton hataruus. Tekijä on ollut niin kiinni tutkimuskohteensa konkreettisessa kuvauksessa, että hän ei ole sanottavasti paneutunut esimerkiksi aihetta käsittelevään uustampaan läntiseen kirjallisuuteen. Kuten seminaariopponentti Heikki Luostarinen työn tarkastustilaisuudessa totesi, Paasilinna ei itse asi-

assa tutki glasnostia sinänsä, vaan neuvostoliittolaisten kuvauksia ja tulkintoja glasnostista. Tätä rajausta ei tekijä ole tehnyt työssään riittävän selväksi, vaan se on ollut hänelle – kuten myös työn ohjaajalle – itsestäänselvyys. Tämänkaltaiset ongelmat tarkasteluhorisontin rajaamisessa ovat tavallisia tiedeyhteisön ulkopuolelta tulevan jatko-opiskelijan tapauksessa, mutta tietenkään tiedeellisyyden kriteerit eivät voi eivätkä saa olla tiedeyhteisön ulkopuolisille sen väljemmät kuin yhteisön piirissä päätoimisesti työskenteleville.

Tässä tapauksessa työn teoreettisen puolen puutteita on punnittava sen konkreettis-empiiristä antia vastaan. Tekijä on epäilemättä hyvin, jopa erinomaisesti perehtynyt aiheeseensa ja systemaattisesti kuvannut paitsi aikaisemmin tiedettyä myös uutta – johdonmukaiseksi esitykseksi rakennettuna. Sisällön erittely tosin jättää tässä suhteessa toivomisen varaa, mutta sen puutteet eivät kokonaisuuden kannalta ole raskauttavia. Tekijän tapa dokumentoida lähteensä antaa aihetta kritiikkiin; esimerkiksi lähdeluettelo on häiritsevän viimeistelemätön.

Kaiken kaikkiaan katson, että Paasilinnan työ epäilyksettä täyttää lisenasiaatutkimukselle asetettavat vaatimukset, ja ehdotan sen hyväksymistä lisenasiaatin tutkimoon vaadittavana opintosuorituksena arvolauseella non sine laude approbatur.

Kaarle Nordenstreng

Märkälä Paasilinnasta

Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan tiedekuntaneuvoston määräämänä tarkastajana esitän kunnioittavasti seuraavaa YTK Reino Paasilinnan lisenasiaattityöksi tarkoittamasta tutkimuksesta "GLAS-NOST; Julkisuuspolitiikka ja sen tausta Neuvostoliiton joukkotiedotuksessa eräin empiriaesimerkein 1985-1988".

Aihevalinta

Tutkimuksen aihevalinta ansaitsee tunnustusta siksi, että tekijä on uskaltanut valita aiheekseen ajankohtaisen, mutta samalla poleemisen ja tieteen käsitteilytaivoille hankalasti antautuvan ilmiön "glasnostin".

Aihe jäisi monen kysymyksen varaan, ellei tutkija olisi osannut täsmentää otsikkoaan alaotsikolla.

Rohkeutta tekijä on osoittanut itse aiheen valinnassa, mutta substanssin osalta jää kaipaamaan nykyistä kriittisempää otetta. Käytännössä toistaiseksi tutkimaton aihe on tekijälleen epäkiitollinen niin teoriajohdannon kuin empiriainkin osalta: nyt tutkija johdattelee aiheeseen suhteellisen tutuin ja turvallis in lähdeaininnoin (osin vanhahtavilta tuntuvien).

Tutkimusaineisto

Aihevalinnasta johtuu suoraan tutkimusaineiston kiinnostavuus: sen rinnalla, että tutkimuksen alkuosa toistaa suhteellisen yleisesti tunnettuja teorialähtökohtia (ovat työn kannalta perusteltavissa, joskin paikoin tarpeettomia), löytyy tekijältä uutta aineistoa esim. Leninin ja glasnostin yhteen kuuluvuudesta. Kiintoisaa on paikoin myös ulkoisten tekijöiden muuttumista ja ongelmia kuvaavat luvut.

Jonkin verran työtä häiritsee se, että tekijältä puuttuu kurinalaisuutta pysytellä yhdessä asiassa (nyt teemoihin palataan silloin tällöin pitkin työtä), kehittää ja kypsyttää aineiston suomissa puitteissa aihettaan. Tavatonta ei myöskään ole, että lähdeviitteiden takana olevat tiedot, haastattelut ja tekijän omat johtopäätökset sekoittuvat. Työn johtopäätöksistä löytyy yllättäen myös aivan uutta tausta-aineistoa, jonka paikka olisi tutkimuksen alkupuolella, johdanto-osassa.

Vaikkei tutkimusaineisto olekaan kovin innovatiivista löytyy esimerkkiaineistosta uniikkia materiaalia: tämä liittyy osin tekijän hyviin ja ainutkertaisiin neuvostolähteisiin (henkilökontaktit) ja kielitaitoon hyödyntää alkuperäistä venäjänkielistä aineistoa.

Ongelmallisimmaksi jää pienehkö empiria-aineisto, joka sinällään on työssä tarpeellinen ja paikallaan. Nyt tekijän taidot ja menetelmien hallinta eivät ilmene suppeasta empiria-aineistosta ja sen käsittelystä.

Tutkimusmenetelmistä

Työ ei ole varsinainen sisällön erittely glasnostista: pikemminkin työ on glasnost-käsitteen analysointia, kuvausta ja lähihistorian kirjoitusta. Ote on eksploratiivinen. Ansiona voidaan pitää neuvostoliittolaisen arviomiesmenettelyn käyttöä: valitut henkilöt ovat kompetentteja arvioimaan ns. glasnost-aineistossa ja toimitustyössä tapahtuneita muutoksia. Puutteeksi jää arvioinnin luotettavuuden osoittaminen (esim. rinnakkais- tai uusintaluokituksella).

Tutkimuksessa ei ole myöskään hyödynnetty mahdollisuutta tehdä vertailua ennen jälkeen -asetelmalla.

Glasnost-henkisyyttä olisi voitu tutkia joidenkin empiriaesimerkkien avulla: vaikkapa tyyliin kansallisuuskysymys ennen ja jälkeen glasnostin tulon, ulkopoliittisesti arkojen aiheiden käsittely ennen ja jälkeen (esim. Puolan tapahtumat, Afganistan, Tshernobyl, suurvaltasuhteet jne.).

Tekijän ansioksi voidaan lukea neuvostoliittolaisen todellisuuden muutoksen kuvausta ja muutoksessa ilmenneiden kriisien tyypittely-yritystä. Näiltä linjoilta tutkija olisi voinut koettaa nostaa työnsä teorialatasoa nykyisestä. Samalla hän olisi voinut pitäytyä näiden "lankojen" kuljettamiseen läpi työn nyt tehtyä tiukemmin ja johdonmukaisemmin.

Yleisvaikutelmaksi työn nykyisestä muodosta jää eräänlainen epämääräisyys ja massiivisuus. Tiukempi ote aineistoon jonkin menetelmän tai selkeän viitekehysten puitteissa olisi tuonut ekonomisemman ja teoreettisemman lopputuloksen. Kun aineistosta karsitaan kertaalleen kirjoitettu neuvostoliittolaisen julkisuuspolitiikan tausta, jää jäljelle suhteellisen vähän omintakeista tekijän panosta — riittävästi sitä toki jää.

Asiaa auttaa jonkin verran se, että tutkijan esitystapa on selkeä, teksti on luettavaa ja paikoin nasevaa. Silti loppuvaikutelmaksi jää suhteellisen raskasvaikutteinen kokonaisuus.

Loppuarvio

Edellä olevan perusteella esitän kunnioittavasti, että tarkastettavana oleva YTK Reino Paasilinnan tutkimus "GLASNOST; Julkisuuspolitiikka ja sen tausta Neuvostoliiton joukkotiedotuksessa eräin empiriaesimerkein 1985-1988" hyväksyttäisiin opintosuorituksena yhteiskuntatieteiden lisensiaatin tutkintoa varten.

Käsittäkseni työlle voitaisiin antaa arvolause "non sine laude approbatur".

Hannu Märkälä